

ABONAMENTUL
 Pe un an . . . 28.— Cor.
 Pe jumătate an 14.— "
 Pe 3 luni . . . 7.— "
 Pe o lună . . . 2.40 "
Pentru România și străinătate:
 Pe un an . . . 40.— franci
Telefon
 pentru oraș și interurban
 Nr. 750.

ROMÂNUL

REDACȚIA
ADMINISTRAȚIA
 Strada Zrinyi N-rul 1/a
INSERTIUNILE
 se primesc la administrație.
 Multumite publice și Lez deschis costă șirul 20 fil.
 Manuscrise nu se înapolază.

In spitalul de azi...

Arad, 10 Septembrie.

Pacienții spitalului de azi sunt voinicii îmbrânziți de glonte, și nimănui nu-i vine să creadă că ar mai exista azi și un alt fel de pacienți de spital, — pare că vântul războiului a pus pe suferinzii de până aci pe picioare, și morburile au încetat să se mai prindă de oameni. E profundă deosebirea între spiritul pacienților de azi ai spitalului și spiritul celor de ieri. A dat peste cei de azi aceeași soartă fatală, aducându-le o oarecare unitate de viață sufletească, o înțelegere tacită, doar așa se mai poate explica împrejurarea, că, de pildă în spitalul orașenesc din Arad, se pot suferi răniți Sârbul, Muscalul și Austriacul... Cu toate aceste câte taine palpită în piepturile încălțate și câte gânduri se încrucisează în atmosfera îmbăcșită de iodoform. Monarhia cu toate conflictele sale externe își are imaginea în viața acestui institut public. Spitalul de azi ne-a adus și surprize de cea mai valoroasă calitate etnică...

Intre răniții din spitalul orașenesc din Arad, Români, Nemți, Cehi, Unguri și 5 Ruși, pe cari i-am vizitat ieri după amiază, continutul cel mai proaspăt îl dau răniții dela Mitrovița, în majoritate Sârbi. Întrebându-i de situația lor strategică militară, mă surprindeau cu răspunsuri într-o românească așezată, respectată. Mă hotărâsc să-i ispitesc asupra cât mai multor amănunte pentruca să pot desvăli câteva colțuri sufletești din „Sârbi” ceștia cu înflorit graiu românesc... Pe trei

paturi lângă olaltă stau întinși Liubivoi Jivanovici, Lazar Bogarinovici și Jivoi Ristovici. Bugarinovici, fire desghetată, cu chip vioiu, corectat ici-colea de cei doi tovarăși, mi-a mulcomit neastâmpărul întrebărilor în chipul următor (mă trudesesc să fiu cât mai fidel în reproducere...)

— Noi n'am avut voie de luptă, că doar de trei ani ni-e ranița în spate și ne stau pământurile nelucrate de se secătuiesc de-abinelelea, dar Muscalu nu ni-a dat pace nicidecum. Ne sta de cap cu planurile lui ca să începem noi lupta de aici, din Serbia, și el va începe de către ei, că în chipul ăsta ne vom ajunge undeva prin mijlocul Austro-Ungariei...

(Un zâmbet a înflorit la colțul gurei celor trei tovarăși pe care Bogarinovici l'a și tradus în cuvinte: iată ne-am și unit, în spitalul de aici!) Știam noi bine că el e departe și nu se poate să ne întâlnim în felul plănit, dar tot ne-am lăsat momiți de scilipeala armelor ce ni le-a trimis, de bogăția proviziilor. În țară e sărăcie și n'aveam zor și de războiul ăsta, care e al patrelea la care am luat parte. La Mitrovița i-am făcut'o Muscalului, ne-am predat, da până când să-i mai jucăm pe plac?...

— Aveți arme bune? îl întrebai.

— Foarte bune, mai cu seamă tunurile, nu ca și ale voastre, dar nu puteam să le suim pe munți, că aveam cai slăbănogi.

Din ce parte de loc sunteți?

— Sunt de lângă Beograd... Tresării la gândul că celce vorbește cu mine așa de bine românește poate fi un consăngean. Curiozitatea mă împinse să-i pun noi și noi întrebări.

— „Sunt mulți Români în Serbia?” — Stă puțin în nedumerire, apoi răspunde perplex: „sunt, în părțile de margine, de lângă Dună-

re”. „Nu ești Român?” — „Nu, sunt Sârb”. „Dar știi vorbi așa de bine românește”, — „cum nu, toți știm din părțile ăstea, că sunt până la Beograd tot sate românești...”

Numele unui alt rănit „sârb” este Ion Peșac, așa-l pronunță rănitul, așa e scris pe lista medicilor. Iar un altul *Gheorghe Barbici*, mă uimește prin accentul graiului său atât de pronunțat, expresiv românesc, atât de mehedințenesc. Acest Barbici îmi destăinuiește întreaga strategie sârbească dela Mitrovaț și-mi dă prețioase lămuriri asupra regimentului 13 timocan, care, după propriile sale spuse, este exclusiv românesc.

...Eu sunt, începe Barbici, din Raduevaț, județul Negotin. Mă țin de regimentul 13 al corpului al 2-lea. Am fost cu regimentul în 4 războaie, împotriva Turcilor la Edrina (Adrianopol), împotriva Bulgarilor la Rirot, împotriva Arnăuților (Albanezilor) la Ochrid și... la Mitrovița. Am plecat din Negotin și am „drumuit” 20 de zile când, Sâmbătă am ajuns la Mitrovița, iar Duminecă am și intrat în foc, trei regimente din corpul al 2-lea, regimentul meu și 14 și 15. Regimentul 13 a trecut întreg Sava și jumătate din 15. Al 14-lea a rămas dincolo de apă... Când am văzut că nu putem să răsbim am ridicat „pavilioane albe” și am strigat „să trăiască Austria”, dar nu ni s'a dat crezare și „ai voștri” au continuat să tragă focuri asupra noastră. Ba ce e mai mult, am infuriat pe „ai noștri” de peste râu, din cauză că nu vrem să stăm în front și că strigăm „să trăiască Austria” și au încercat să ne ciuruiască și ei cu mitraliere și nu era chip să ne prindem de bărci că tuturora ne lua viața. Cei cari au încercat să înoate

Un pas înainte...

Vezi la cartea d. Dr. Cassiu Maniu: „Cultura Conștiinței”.

De Dr. I. Roșlu.

Fără preluțiile alarmelor obișnuite și fără nici un fel de altă reclamă specială, a ieșit în lume, mai zilele trecute, sub titlul modest: „Cultura Conștiinței” o carte, prinsă dela înălțimea demne la tot cazul de autorul semnat: Dr. Cassiu Maniu.

— Nu este aci locul, să ridicăm apoteoze, să ce e și mai superfluu, să despicăm fire de țesătură în patru asupra unei scrieri, care, pentru că ce o pricep, se impune de sine, ca ori ce să fie bună; — relevarea ei însă ni se pare necesară.

E fapt asupra căruia nu încapem îndoielă, că acum în viața individuală, așa și în viața popoarelor, nu este suferință, sau bucurie, care în viața ei de pe urmă să nu se reducă în ceva considerantă — la subiect.

Dacă este adevărat, că bucuriile înseninează cadru și conținut vieții, — nu mai putem să spunem adevărat e, că suferințele, în felul lor, curăță inaltă și întăresc acelaș cadru de viață.

Și unele și altele însă reacționează cu atât mai normal și mai efectiv, cu cât temelul lor este sănătos și mai integru. Înțelegem aci o rezistență de sine ireproșabilă.

Am învățat deja a cunoaște cu totul: indivizii și neamuri mari, pe cari chiar bunăstarea lor, nesatul și mendrele neconținute le-au șters de pe suprafața pământului fără urme; — și iarăș putem mereu vedea, pe de altă parte, cum suferința îndelungă și îndărătnică, face adeseori minuni, unde mai puțin ne-am putea aștepta: la o mână de oameni. — Căci viața și vitalitatea, nici când nu o fac personalitățile artificiale, ci acelaș vecinic: „Eu” treaz, curat și cumpănit, fie la indivizi, fie la popoare.

— Mănecând din acest principiu de viață, Dr. C. Maniu ne dă în „Cultura Conștiinței” o anchetă minuțioasă asupra nevoilor capitale, din câte sângerează azi organismul nostru.

Ori ce s'ar zice, nu putem nega, că viața noastră publică, de vre-o jumătate de veac încoace, a relaxat mult din legăturile tradițiilor străbune, cari ne-au conservat peste vremile cele mai grele până acum.

Mai rapid poate, decât ori care alt popor, — am dat față lumii, producând într'un timp fenomenal de scurt, o mare pătură intelectuală, plină de aptitudinile cele mai alese. Bine.

Dar, în acelaș timp, tot așa de rapid am dat intrare în viața noastră zilnică și curentului apusean de idei mercantile și pozitivistice, pe cari era de prevăzut, că un popor redus, ca al nostru, și sărac și stânjenit din toate părțile, — nu le va putea consuma fără a se otrăvi de ele. Și aci am greșit-o!

Am solicitat o coacere prematură — și am pocit o mare seamă din primele noastre elemente de viață.

Idei, teoriile apusene la noi au produs adeseori o zăpăceală.

Cine-si bate la noi azi capul cu o educare sistematică a conștiinței publice, întemeiată pe exigentele vremii? Ne îndestulim mereu cu mângâierea de-a fi făcut „câte ceva”, nici când însă strategia noastră nu atinge perspective, cari la rândul lor să cuprindă un plan mai mare de acțiune în vederea evoluției generale pe toate tărâmurile.

Incotro tindem și până unde?? — Par'că toți am răspunde: Ne-am aprovizionat cu ceva pentru ziua de azi — până la asfințit de soare; că apoi mâne și mai târziu ce va fi, — grija urmașilor!!

— Viața noastră, saturată de nevoi, pretinde dinadins o rezonanță cât mai aprofundată asupra ei, — iar considerând, că unica armă neînvingătoare, ce ne mai restă în lupta istovitoare a zilelor, e: *tăria noastră sufletească*, e numai firesc, să vedem în cultura conștiinței noastre garanța cea mai sigură a unui viitor mai bun.

Aceia, cari ne suflă în urechi vecinic numai nenorocirile din câte ieșim, și în câte ne înjucăm zilnic, fără a ne pune la îndemână și un fel de armă neînfrântă, de-a nu ne poticni tot la al doilea pas: ne fac cel mai rău serviciu.

— Concepută din perspective largi-euro-

Prețul unui exemplar 10 fileri.

s'au înecat. Eu am slobozit încoace focuri până ce mi-au împuşcat mâna, atunci am aruncat puşca şi m'am ascuns între dâlme de pământ, până m'au găsit şi m'au adus...

— Zici că regimentul al 13-lea e plin de Români?

— Numai Români, iar în celelalte două, 14 şi 15 sunt mai toţi Sârbi.

— Şi dta nu ești Român?

— Nu, sunt Sârb!

— Cum de vorbești așa de frumos românește?

— Doar din Raduevaț trecem pe nesimțite Dunărea la Gruia, în județul Mehedinți. Și știu foarte bine scrie românește, uite ici”, — cu litere frumoase își scrie într'un carnet numele, regimentul, locul nașterii și județul... „Așa-i numele meu: Gheorghe Barbici sau Bărbescu”!!...

— Cum vorbești în casă?

— Numai românește!

Și nu ești Român?

— Nu, sunt Sârb! Adică plătesc bir la Sârbi... Observai că ezită un moment. Să fie o înșelare a simțurilor mele ori într'adevăr Gheorghe Barbici tresare la lumina unei idei ce-i umple sufletul. Să se fi petrecut minunea aceea a revenirii la conștiința sângelui, la conștiința de neam?...

În această dupăamiază am trăit clipe de cutremurări sufletești, cari rar se nasc, doar atunci când după timp îndelungat se regăsesc și recunosc frații plecați cândva pe drumuri deosebite. Noi ne-am regăsit și recunoscut pe frații noștri, și ne îndoim că și ei ne vor regăsi și recunoaște decât într'un timp mai îndepărtat, după ce se vor fi făcut străduințe din partea intelectualilor români din alte părți pentru propagarea spiritului și culturii românești. Economicește stau bine Români de pe valea Timocului, și poate că tocmai bunăstarea materială e cauza profundeii muțenii a conștiinței lor naționale, dar e neglijată partea spirituală în viața lor, partea care trebuie să primeze.

Și deocamdată?

Să ne oprim pentru a contempla, cuprinși de înfiorare, desfășurarea tragediei de Duminecă de pe malurile Savei... I. C.

Albania.

Arad, 10 Sept. n. 1914.

Zadarnică a fost toată truda lui Wilhelm de Wied, și tot așa de zadarnice au fost sfaturile cei i s'au dat din partea regelui Carol: în Albania nu s'a putut statornici domnia lui europeană. Stăpânirea turcească a sărăcit prea mult sufletul poporului albanez, prea l'a prefăcut într'un fel de trib asiatic în Europa, decât să se poată el împrieteni acum cu moravurile și organizația apuseană. Diferențele de credință și de confesiune au dismembrat prea mult poporul acesta, decât să-și mai simtă el unitatea. Căci orice deosebire de confesiune e în paguba unității unui neam.

Când a venit Wilhelm de Wied, va fi crezut, că o să poată călca și el urmele unchiului său, și o să vadă și el în curând o țară bogată și cu autoritate în fața lumii. Dar nu s'a gândit la elementul cu care avea să lucre și la împrejurările în cari se află poporul, la care venea. Nu s'a gândit la greutățile ce avea să le întâmpine într'o țară, unde pe lângă sărăcie și ignoranță, și asprime de moravuri, se încrucișază toate influințele și toate ambițiile ce se agită în Balcani.

De unde la început a fost primit cu entuziasm, în urma intrigilor țărilor și oamenilor, imperiul lui Wilhelm de Wied s'a restrâns treptat, până ce au mai rămas abia câțiva kilometri pătrați dintrânsul, apărați și aceștia cu mai multă cheltuială decât izbândă. Armatele voluntare au golit visteria și au plecat apoi pe acasă, răsculații înaintau tot mai amenințător, iar cei câțiva Români singurii cari nu au venit în Albania de dorul banilor numai cu greu le mai puteau ținea calea. Bunicul „mbret” ce mai avea să facă? Și-a luat frumos ce a avut, s'a imbarcat pe vasul italian „Misurata” și lăsând cuvinte și urări de fericire pentru Albania a apucat drumul spre Venetia și spre regimentul său din Potsdam.

Lupta purtată față de el în semnul mohamedanismului a biruit. Răsculații au ocupat Valona, apoi orașul Durazzo, capitala de până acum și pretutindeni au ridicat iarăși steagul turcesc, semn de închinare padișahului. Mustafa Suleiman Iefan Bey ajuns din voința

tuturora stăpân al situației și instalat în palatul lui Wilhelm declară lămurit că în curând are să ajungă pe tron un principe musulman. Albania are să ajungă iarăși stat mohamedan, și precum sunt nizuințele din Durazzo poate chiar sub conducerea unui membru al familiei sultanului, sub a lui Burhan Eddin Efendi, fratele tronatului sultan Abdul Hamid, sau — stăpânirea acestuia are să fie numai cu numele, iar în realitate puterea o să fie în mâna lui Essad Pașa...

Se poate spune însă cu siguranță că ceea ce ar fi fost Wilhelm de Wied pentru Albania nu va putea fi nici odată Burhan Eddin. E lipsă de legături cu apusul, de europenizare, de o îndulcire a apucăturilor, lucru pe care nu credem, că l'ar putea săvârși cu aceeași izbândă un domnitor, care nu are legături cu acest apus și care pe deasupra e adus pe tron în parte de o mișcare religioasă tocmai contrară credințelor religioase ale apusului.

Prin plecarea lui Wilhelm de Wied s'a dus bărbatul energic, care, de avea numai pe sine sprijinul făgăduit la început de puteri, ar fi putut face rânduială în acest Curdistan al Europei. Se vor începe de acum și mai cu avânt sfâșierile și ambițiile Essad-pașalelor, se vor ivi poate iar lupte religioase și civilizația va putea bate zeci de ani la poarta Albaniei, până să i se deschidă.

Iar bietii frați ai noștri respirați prin vânt stâncoase ale Schiperiei, cari în Wilhelm de Wied și-au pierdut un puternic sprijin al existenței lor, își vor continua viața lor zbuciumată cu și mai puțină nădejde în sosirea unor vremi mai bune.

Tunurile de 42 de centimetri

În raportul său din 3 Septembrie statul major al armatei germane vorbește cu cea mai mare recunoștință despre serviciile cari le-a făcut la asediarea cetăților Namur și Givet, tunurile cu calibru de 42 cm. împrumutate dela armata austro-ungară. Artileria din armata noastră, aplicați la aceste tunuri, în scrisorile lor trimise din taberile dela Namur și Liege vorbesc despre efectul îngrozitor al acestor tunuri. În articolul de origine din Moravia scrie că în clipa, când a sloboade un astfel de tun presiunea atmosferei atinge de mare încât cei din apropiere trebuie să fie imediat transportați cu automobilele la spitale, pentru că

pene, „Cultura Conștiinței” mănecă din purificarea conștiinței individuale, și trecând concluziunile prin viața familiară, le generalizează în societate.

Spiritul ei face din cartea aceasta o călăuză de viață, cu atât mai prețioasă, cu cât mai izolată pare ea în lupta noastră culturală, ce se dă azi pe un teren prea unilateral și prea nenatural în raport cu mijloacele de cari dispunem.

„Jalnic resimțim în cele mai întinse raporturi familiare și sociale — zice autorul — ce batjocură se face din religiune, care este pavăza sigură a sufletelor în fața asaltului capitalului contra cinstei familiilor, contra cinstei femeiești. — Cauza este lipsa culturii conștiinței, pe care a adus-o la bălci capitalismul ocrotit de egoiști de tot felul”. (p. 103).

Dar nu se îndestulește cu atâta. În cursul ideologiei, pragmatic desvoltate, autorul continuă într'o critică judicioasă și asupra formalismului exagerat ici-colo în biserica creștină, făcând slujitorii bisericii direct responsabili pentru ravagiile capitalismului scăpătat. Reținem un pasaj din părerile autorului: „Dacă slujitorii bisericii nu vreau a se ridica la înțelegerea ideii fundamentale a învățăturilor lui Isus, înzădar vor predica despre sacramente, despre cele șapte păcate capitale (nu „mortale”, cum aflăm la autor — bagseama din greșală de tipar!) — omenimea va rămânea tot așa nelămurită cu

privire la necesitatea vieții desăvârșite” (p. 106) — adaugă apoi la alt loc: „*Spiritul face totul; unde vedem numai forme, din cari lipsește lumina și vibrațiunea de viață detșeptătoare a spiritului, putem profeti decadența și disoluțiunea*” (p. 113).

Pentru aceia, cari — fără a se pierde în formă și în varietatea de cuvinte — nu scapă din vedere fondul, pe care se întemeiază o carte cum e „Cultura conștiinței”: Constatările de mai sus par numai firești.

Și dacă azi „Cultura conștiinței” cade poate încă prea straniu în mijlocul unei obști fatal de preocupate, — faptul, că și-a știut tăia drum peste o sumedenie de aberații dela ordinea zilei: denotă deja în sine o temelie sănătoasă.

Căci nu mărturisim toți, Dumnezeu știe de ce, — dar resimțim, cum Dr. C. Maniu sună clopotul și la porțile noastre, când constată, că fără garanța unei conștiințe de obște integre, viața poate ușor deveni „prada oamenilor fără priceperea lipsurilor serioase-colective, fiindcă nu prin bogăția spiritului au ajuns la cărmă, ci prin intrigă de tot felul” — și tot așa, fără de răspunderea unei conștiințe curate, poate degenera, și viața literară „în o piață ordinară-publică a sicofanților, a fanfaronilor, a șarlatanilor, a precupeților, în urma căreia toate obiceiurile de distincție a scriitorilor pier și sunt înlocuite prin invidie, prin egoism copilăresc, prin vânătoare după popularitatea celor mulți

și proști...” (p. 76). Forma acestor reflexii severe poate fi mai puțin poleită, pe alocurea chiar aspră; cine ar putea însă desminti adevărul lor?

*

Oameni obosiți și lăncezi față de orice impulsione ideală, cari, înfricați, au abdicat la primul pas în viață, de orice voce a conștiinței nu vor avea nici când o singură părere proprie omenească, un singur dram de ambiție cinstită pentru zile mai bune; — dar nici mângâierea adevărată nu o vor gusta nici odată. Ei tresurzi, muți și orbi prin frumsețea și simfoniea vieții, fără a ști, dacă peste tot avut-au ori nu și ei vre-un rost în lume. În cele din urmă: resignat, aservit tuturor intereselor și împăcat cu toate absurditățile posibile — poate trece prin viață și un dobitoc, fără menire morală în cercul universului.

Ce departe cade de toate acestea tipul avânt *omenesc*: omul conștiinței, împresurat batjocorit, lovit și umilit din toate părțile pentru o singură idee: *biruința conștiinței rate*... Pentru biruințele trecute sunt lumina din lumina sa și omenie din omenia proprie, — în suferințele îndurate, cu cât au fost mai mari, cu atât l-au înălțat mai aproape de însașese demnitatea și valoarea vieții omeniești.

E drept că aruncăm doar mereu comori în tregi pentru câte un mijloc de trai mai la fel, și ne primejdum adeseori cu sutele și miile pentru câte o idee, care poate nici nu e din ră-

sângele pe nas, pe gură și pe urechi și au lipsă îngrijire deosebită de vre-o câteva ore, până se reculeg iarăși. Glonțul tunului explodează cu putere, încât omului i se pare că asistă la un întreg cutremur de pământ.

Alta sursă spune despre tunurile de 42 centimetri: se înțepenesc în pământ la o depărtare de 2 mile. Acei ce slobod tunul nu văd ținta, ci înțepă țeava tunului cu ajutorul hartzelor perfecte care au la dispoziție. Efectul fiecărei împușcături e urmas din baloane. Cu aceste tunuri se poate împușca la o mai mare siguranță. De pildă la Liege s'au dat cinci împușcături. Din aceste, trei pentru stabilirea țintei, iar două gloanțe au nimerit câte o fortăreață, distrugându-o total. Tevile tunurilor înțepenite se îndreaptă spre cer, ca și când s'ar împușca. Bubuitorul glonțului se aude vre-o 20 de secunde, apoi după o mică liniște se aude explozia înțepănitoare. Presiunea atmosferică e atât de puternică încât se sparg ferestrele dela toate edificiile din apropiere, ba chiar multe case se și prăbușesc.

Un subofiter din Breslau care a luat parte la bombardarea fortăreței Lüttich scrie următoarele: După împușcături ofițerii noștri au cunoscut pozițiile, iar cu împușcături următoare au nimerit cu siguranță. Fiecare împușcătură a fost nimicirea unei fortărețe și Belgrad în grabă au arborat steag alb. De aici am plecat în direcția Lovcin, unde bombardau de mult tunurile mici. Aici ne-a fost dat să spargem un zid de beton grosime de 4 metri, care din o singură detunătură a fost dărâmat și întăriturile au sburat în aer în jurul sub ele 795 morți, iar 6 soldați au fost răniți. Efectul acestor tunuri germane pot liniști pe aceia care învâd în învingerea noastră și pe mare, pentru un atare sistem de tunuri ne face un mare serviciu și contra flotei dușmane.

Historicul autentic al luptelor pe teritoriul Serbiei.

— Luptele dela Sabatz. —

Pe baza comunicatului oficial al comandantului de corp, generalul *Terstyansky* despre luptele dela Sabatz cari au durat 12 zile, ziare publică următoarele informații complete:

Pe 11 August n. comandantul de corp *Terstyansky* a ordonat trupelor să treacă râul Sava, să apărât de Sârbi. Râul are o lățime de 600 metri și era adânc. În ziua următoare în revărsatul zorilor infanteria noastră cu ajutorul pionierilor, printr'un foc bine susținut al dușmanului, a trecut spre miază-noapte râul Sava la Sabatz, a alungat dușmanul și s'a întărit fortificații. În aceeași zi, cu ajutorul artileriei ocupat orașul. Populația a opus o împotrivă foarte îndârjită.

Pe 13 August n. am luat măsuri pentru apărarea orașului Sabatz. În ziua următoare puține trupe sârbești au încercat să recupeze orașul, dar trupele noastre au respins pe dușman care era mai numeros decât noi. Bătălia a avut un nou atac din partea dușmanului, în 14 August n. am legat malurile râului printr'un zid de pontoane și am trimis trupe pentru în-

terim: dar adevărata viață omenească — oare chiar cea fără dureri și fără nici un rău? — Iată temeiul etic al suferinței și prin urmare dreptul și datorința noastră comună de a lăsa și jertfi pentru cultura conștiinței, atât de puțin azi.

Faptul chiar, că la noi un revendicator de drepturi omenești, ca d. Dr. C. Maniu, condiționează viața și viitorul nostru comun direct dela viața, ca care vom ști aprecia cultura conștiinței individuale și comune: ne îndreptățește să credem, că peste toată silnicia și răutatea zilelor, prin cari ne strecurăm: am făcut un pas înainte.

Rămâne firește, datoria obștei, ca astfel de drepturi de viață largi și sănătoase, cum sunt ele din „Cultura Conștiinței”, să nu rămână în prădă nepăsării în toiul nevoilor nemăsurate de azi, — din cari nime în lume nu s'a scoate, decât numai noi și numai prin noi.

țărirea celor din Sabatz. Aceste trupe atacând înspre miazăzi în 17 August n. au găsit numeroase trupe dușmane, din care cauză s'au retras. Apoi, comandantul de corp a trimis mai multe trupe peste râul Sava. Aceste trupe înaintând în 18 și 19 August n., au reușit să respingă pe dușmanul mai numeros decât noi. În această luptă Sârbi fugeau tocmai cum au fugit pe acea vreme Turcii la Cumanovo.

Pe 20 August n. eram pe linia Varna—Vucoșici, când motive mai înalte strategice au revocat forțele noastre principale. Cu multă părere de rău comandantul de corp a împlinit ordinul acesta.

După ăretragerea făcută în ordine în Sabatz a rămas numai o mică armată, care timp de 2 zile a apărât orașul împotriva atacului energetic al numeroaselor trupe dușmane. *Terstyansky* grăbind în ajutorul camarazilor, în noaptea de 23 August n. a trecut din nou râul Sava și a respins trupele sârbești cari împresurau Sabatzul. În urma situației generale de pe câmpul de război menținerea orașului Sabatz neavând nici un preț, am retras de aici toate trupele noastre.

După ce am avut trecute dincoace toate tunurile și trăsurile, am desfăcut toate podurile de pontoane, iar trupele noastre s'au concentrat gata de luptă spre miazăzi dela râul Sava. Sârbi au avut pierderi foarte mari: în decurs de 10 zile ei au avut șase mii de morți, iar trupele lor au fost zdrobite; pe răniții lor nici nu-i mai pot îngriji.

Pe 24 August la amiază trupele noastre gata de luptă s'au concentrat înspre miază noapte pe malul râului Sava. Luptând continuu și înaintând împotriva populației sârbe fanatizate, care împușca din ascunzături și arunca bombe asupra noastră, trupele noastre au dovedit o ținută vrednică.

Referitor la svonul, că marele duce rus *Nicolae Nicolaevici* a felicitat pe moștenitorul de tron sârb *Alexandru* pentru învingerea dela Sabatz, *Terstyansky* declară, că, dimpotrivă, trupele sârbești n'au avut nici o învingere asupra noastră, ceea ce se dovedește și prin faptul că dela 24 August n. încoace ele n'au încercat nici o acțiune împotriva noastră.

Un locotenent de infanterie care a luat parte în luptele dela Sabatz a comunicat unui ziarist următoarele amănunte despre evacuarea Sabatzului:

— În 22 August *Terstyansky* a trimis noi trupe de pe malul de dincoace al râului Sava împotriva trupelor sârbești, cari asediau Sabatzul. Sârbi au avut pierderi enorme. Ai noștri au respins toate trupele sârbești cari împresurau orașul așa, că în 23 August n. când trupele noastre primă ordinul pentru evacuarea Sabatzului, Sârbi n'au mai putut să împiedece retragerea noastră, care s'a făcut în ordine. Cel din urmă a rămas în Sabatz regimentul care cel dintâi intrase pe teritoriu sârbesc și care ocupase Sabatzul. Și, și de astădată tot acestui regiment (nr. 44) i-a revenit rolul să refacă înaintarea trupelor sârbești cu prilejul retragerii noastre din Sabatz.

Trupele noastre trecute dincoace de râul Sava au observat cum Sârbi timp de 24 ore n'au cutezat să intre în Sabatz, având teamă, probabil, că trupele noastre au așezat acolo bombe cari eventual le-ar putea nimici armata. Sârbi au intrat în Sabatzul complet distrus abia a treia zi după evacuare, adică în 25 August n. Câteva ore mai târziu doi ofițeri sârbi s'au apropiat către malul Savei fluturând un drapel alb. Stând pe marginea malului fluturând drapelul alb au dat semn ofițerilor noștri anunțându-i, că au o dorință oarecare.

La ordinul generalului *Terstyansky* 2 locotenenti de ai noștri cari vorbesc bine limba sârbească au urcat în luntre și având drapel alb au trecut pe malul sârbesc. Ajungând aci ofițerii sârbi le-a comunicat, că avem voie să ne transportăm răniții din spitalul din Sabatz. deoarece ei, Sârbi, nu au atâta personal de ambulanță încât să poată îngriji și de răniții noștri. Ambii noștri locotenenti s'au întors la *Klenak* și imediat au comunicat aceasta generalului *Terstyansky*. Din ordinul comandantului de corp soldații din trupele sanitare au trecut cu pontoane la Sabatz și cu multă grijă au adus de dincoace pe toți răniții noștri. Deodată cu aceștia a venit și medicul regimentului care rămase în spitalul de acolo.

În timpul cât a durat transportarea răniților — o oră și jumătate —, de ambe părțile a fost un silențiu de arme.

Plecarea soldaților din Sătmar.

În 8 a lunei curinte la 9 ore s'a oficiat în piața mare din Sătmar reînnoirea solemnă a jurământului ostașesc din partea soldaților din reg. 5 de infanterie. Deja dimineața la 7¹/₂ ore ostașii au ieșit sub conducerea colonelului *Laurențiu Frauenberg* în piață unde aștepta mulțime imensă de popor.

Majoritatea absolută a regimentului o fac Români fiind 73% din feciori români.

Ostașii români sunt postați pe partea cea mai întinsă a pieței, înaintea hotelului *Panonia*. De cealaltă parte a pieții sunt postate celealte confesiuni. La prima privire se vede că 3 sferturi din regiment sunt Români.

La 9 ore întonează orchestra militară imnul împăratului și atunci apare steagul regimentului adus cu solemnitate, care apoi e purtat înaintea companiilor.

După ce steagul e așezat la locul său lângă altar se dă signal și în acel moment se începe liturgia de tabără oficiată de profesorul *Tit Demian*, preot al diecezei *Gherlei*.

Altarul e împodobit artistic cu flori din partea doamnelor române.

Ostașii români cu pietate îndatinată ascultă sfânta slujbă oficiată în limba românească.

În jurul altarului toată lumea română intelectuală din Sătmar. Au venit și mulți Români din jur.

După sfârșitul slujbei ia cuvântul părintele profesor *Tit Demian* și în atențiunea generală rostește următoarea vorbire.

Ostașilor!

Zi solemnă, zi de mare însemnătate este ziua de azi pentru voi. Sste ziua reînnoirii solemne a jurământului vostru ostașesc. Jurământ sfânt este acesta dela ținerea căruia depinde siguranța tronului, binele patriei și fericirea voastră și a iubiților voștri. Este sfânt jurământul acesta, căci prin el voința voastră omenească leagă pact cu Dumnezeu că între toate împrejurările și cu toate puterile veți lupta pentru împăratul nostru *Francisc Iosif I* și pentru onoarea steagului regimentului vostru.

Voi vă reînouiți jurământul vostru ostașesc în zilele aceste grele când prevedința divină a luminat mintea și îndemnat voința gloriosului nostru împărat, ca el să decidă pedepsirea cu arme a acelu dușman, care în continuu a turburat pacea și liniștea țării noastre și care în răutatea infernală a lor în mod mișelesc a stins viața speranței noastre a fericitului *Francisc Ferdinand* și a nobilei lui soții a principesei *Sofia*, cari aveau să devină împăratul și împărăteasa noastră.

Ostașilor! Când voi vă pregătiți pentru lupta aceasta sfântă și dreaptă eu mă îndrept către voi cu cuvintele strămoșelor noastre — a mamelor romane — cari când porneau la luptă feciorii lor le dădeau în mână scutul cu cuvintele „Sau cu acesta sau pe acesta vino îndărăt”. Au dorit străbunele noastre ca fiii lor sau să vie îndărăt, ca învingători, ca aceia cari cu sfîntenie și-au împlinit datorințele de ostași sau să moară pe câmpul de luptă cu glorie deplină.

Sunteți fii de leu, urmași a unui popor care numai învingere a cunoscut. Sunteți ostași români. Ochii neamului nostru cu mândrie privesc la voi, cari sunteți fala noastră, dela cari așteptăm să aduceți glorie pentru neamul nostru. Ochii străinilor privesc la voi cu oarecare gelozie, căci iată vă spun și vă vestesc cu toată tăria cuvântului, aici înaintea lumii, că în întreaga țară numai două regimente sunt a căror steag este decorat, e încununat cu lauri și aceste ambele sunt regimente unde în majoritate absolută au fost și sunt feciori Români, și unul din aceste e regimentul vostru de infanterie, care steag l-a împodobit arhiducele *Albrecht* cu cununa ce o a primit el zicând cuvintele: „Nu cunosc loc mai vrednic pentru aceasta cunună ca steagul regimentului, care a avut cea mai mare parte în învingerea repurtată”.

Ostașilor! Cu acest steag veți merge în luptă. Onoarea acelu steag trebuie să o țineți nenădată! Sau cu acest steag cu lauri noi să veniți îndărăt sau mai bine muriți ca eroii pe câmpul de luptă cu glorie deplină.

Precum spune legenda Ștefan cel Mare s'a reîntors din luptă rănit și desnădăjduit și noaptea a bătut la fereastra mamei sale cerându-i intrare. Dela mama lui a primit răspunsul: „Dacă tu ești Ștefan, cu adevărat, apoi tu aceea fără biruință nu poți ca să intri cu a mea voință!” Acest răspuns îl veți primi și voi dela noi, dela frații, surorile și părinții voștri decumva din frică sau desnădăjduire vă veți întoarce fără glorie, fără biruință.

Cununi de flori, brațe deschise, iubire și cununa nevesteieții a mărire va fi partea voastră dacă observând cu sfințenie jurământul vostru vă veți întoarce la noi cu biruință.

Deviza voastră să fie:

„Steagul nostru să lucească,
Pentru el trăim.
Împăratul să trăiască
Pentru el murim”.

Cu incredere în îndurarea lui Dumnezeu că pe voi toți revărsându-se ca învingători, vom avea fericirea de a vă încununa, vă împărtășesc binecuvântarea bisericeii și apoi înainte cu Dumnezeu împotriva vrășmașilor!”

După aceasta vorbire, care a fost ascultată și admirată, atât pentru conținutul cât și pentru predarea exactă și corectă precum și pentru glasul puternic și bineînțeles de toți, chiar și de publicul străin care înțelege limba noastră părintele Demian împărtășește ostașilor binecuvântarea bisericească.

Colonelul Laurențiu Frauenberg vorbește ostașilor în limba germană, îndemnându-i la bravură și fidelitate față de împărat și steag.

În limba maghiară vorbește maiorul Helvei. Românește vorbește ostașilor căpitanul Aurel Păcală. Figura cea mai simpatică, cea mai admirată de public fără excepție de confesiune sau naționalitate. Vorbirea lui însușește, predarea exactă a vorbirii ne-a surprins în mod foarte plăcut.

Vorbirea rostită e următoarea:
Soldați!

Am venit astăzi să săvârșim un jurământ sfânt, jurământul credinței către monarhul nostru. Un jurământ care prin vitejia noastră să scutească patria și pe iubiții noștri eară pe noi să ne ducă la glorie. Jurământul acesta trebuie să îl reînviți azi încodată înaintea lui Dumnezeu și în prezența părinților voștri.

„Noi suntem ostași până la măduvă și ca atari voim cu curaj, bărbătesc și cu putere neînvingă să pedepsim pe aceia cari s'au încumetat a necinși prin omor și viclenie țara noastră și pe preaiubitul nostru domnitor.

„Pentru noi nu există, decât numai înainte, numai învingerea, numai firma voință a arăta lumii întregi că suntem soldați fideli împăratului nostru și fiii adevărați ai patriei noastre și voința că la laurii steagului nostru să adaugem alții noi.

„Așa cunoaștem noi pe bravii feciori de prin jurul Sătmarului. Tara Oașului și Mogocia — regimentul acesta cu virtuțile lui, că vom putea glorios lupta pentru împărat și steag până la ultima picătură de sânge.

Iară tu încărunțitule și gloriosule domnitor, care toată nădejdea ti-ai pus-o în noi, crede-te în puterea și brațele noastre căci noi îți vom aduce învingere”.

După aceste oficierii se adună în mijlocul pieții în jurul colonelului Frauenberg. Steagul e la mijloc. Își reînvoesc jurământul ostășesc în limba germană. Apoi sunt jurați feciorii în limba germană și maghiară, iar Români sunt jurați în limba română prin căpitanul Aurel Păcală.

Moment solemn a fost când din gura alor 3500 feciori români am auzit rostindu-se în piața din Sătmar în limba română jurământul de fidelitate față de împărat și steag.

Tine vorbire în numele publicului orașenesc primarul Carol Najeni în limba maghiară iar avocatul Dr. Carol Barbul în limba română, în cari vorbiri ostașii sunt asigurați că de familiile lor va fi îngrijire, că așa aceștia lăpădând griile familiare cu totul să se dedice chemării lor.

Un „Zum Gebet” și toții ostașii cad în genuchi. Mai mult de 6 minute nici o mișcare nici

un glas până ce întonează orchestra imnul Casei Domnitoare. Apoi se ridică toți într'un moment și defilând tot regimentul înaintea steagului se retrag cu toți.

Momente solenne, cari nu le vom putea uita au fost aceste. Zi de încurajare a fost ziua de 8 August pentru noi, căci am văzut că ce putere zace în poporul nostru și că este firmă credința noastră în un viitor mai fericit.

În 9 August seara la 8 ore s'a aranjat în hotelul Panonia banchet în onoarea oficerilor din regiment. La acest banchet s'a tostat pentru Majestatea Sa împăratul nostru, pentru împăratul Germaniei, pentru oficerii din regiment. Părintele Tit Demian a tostat pentru feciorii din regiment cari precum accentua el și cu aceasta ocaziune — prin grăbire cu iuteală ne mai pomenită venind sub steag — au dat dovadă despre virtuțile militare a poporul nostru și de alipire față de împărat. Își exprimă speranța, că acești feciori cari sunt lei adevărați sub conducerea bravilor lor ofițeri vor aduce numai glorie, isbândă pentru noi. — Colonelul Frauenberg sculându-se dela masă merge la părintele Demian și îl felicitează. Ofițerii și publicul nostru isbucnește în aplause și îl felicita mulțămindu-i pentru cuvintele pline de căldură, sincere și îndrăsnete spuse înaintea elitei publicului din Sătmar.

Cu mândrie și fără aroganță putem afirma, că și cu aceasta ocaziune ne-am prezentat în mod demn.

În 13 August a fost liturgie de tabără la regimentul de honvezime. Cu aceasta ocaziune s'a oficiat slujba prin preotul Teodor Lengyel capelan militar în rezervă. Jurământul în limba română a fost depus din partea feciorilor cari asemenea în 75—78% sunt Români. Au fost jurați prin locotenentul Nicolae Tîrea.

N. St.

Răsboiul.

Lenberg.

Köln. — „Kölnische Zeitung” primește din Olanda informațiunea că marele principe Nicolae, generalisimul armatei rusești, a trimis farului următoarea telegramă: Cu extraordinară bucurie vestesc Majestății Tale că armata victorioasă a generalului Rusky a ocupat Lembergul, în timp ce armata generalului Brussilov a luat în posesiune comuna Halici.

Viena. — Maiorul Höffer anunță că azi (9 Septembrie) s'a început în jurul Lembergului nouă luptă.

Gent.

Haga. — Germanii au ocupat Gent-ul. Primarul orașului a ieșit întru întimpinarea armatei germane cerând dela comandant crățarea locuitorilor, care i-a și promis, dacă vor fi liniștiți.

Germanii și — Francezii.

Berlin. — „Lokalanzeiger” e informat, că nu departe de Paris spre ost decurse o luptă vehementă, ofenziva ar fi luat-o armata anglo-franceză.

Din Roma se anunță că în Paris de Luni dimineața se aud bubuiturile de tun, așa ca și când ar fi în apropierea fortărețelor mai extreme dela oraș. În oraș e o panică de nedescris.

Felurite.

Kopenhaga. — „Berlinske Tidende” anunță, că au plătit despăgubire de răsboi: Lille 7 milioane, Amiens 750.000, Armentieres 500.000 și Lens 750.000 franci.

Roma. — Prințul Ludovic Napoleon după ce a fost refuzat din partea guvernului francez de a se înrola în armată, se crede, că și-a oferit serviciile armatei rusești.

Köln. — „Kölnische Zeitung” e informat că din 23 August până în 2 Septembrie au decurs fără întrerupere luptele pe teritor francez împotriva Englezilor și Francezilor. După constatările cele mai recente Englezii au pierdut 15.000 de oameni.

Rotterdam. — Sosesc aici informații că generalul Gallieni, comandantul Parisului, a adresat un manifest către populația Parisului, aducându-i la cunoștință că guvernul s'a îndepărtat și că a primit ordin să apere Parisul. Generalul

Gallieni își încheie manifestul cu declarația: „Va duce la îndeplinire ordinul până în cele din urmă.”

„Kölnische Zeitung” anunță că în luptele Galiciia răsăriteană a luat parte activă fostul general bulgar Dimitriev, în rangul de general.

INFORMAȚIUNI

Arad 10 Septembrie 1914

— Măne, Vineri, fiind sârbătoare — Tot capuții sf. Ioan — numărul viitor al ziarului nostru va ajunge Sâmbătă noaptea.

Siguranța banilor trimiși prin poșta țării de comerț dăduse o ordinațiune în 1 August, în care spunea că poșta până în războiul, nu ia răspundere pentru scrisori care decît în caz de abuz din fața funcționarilor. Consiliul bursei l'a rugat ca în interesul circulației să-și schimbe ordinațiunea. Ministrul a răspuns acum consiliului, că ordinațiunea și-o poate modifica, accentuiază însă că și pe mai departe ia răspundere pentru eventualele abuzuri dela serviciul postal, nu ia însă garanță și pentru eventualitățile războiului. Acestea însă deocamdată nu ajung întru nimic circulația și funcționarea postelor în lăuntru țării.

Francezii și Rușii. Un ofițer de pe câmpul de război din sud ne comunică: că la Nancy au nimerite mai multe aeroplane franceze, cari un aviator a avut o scrisoare a lui Poincaré către țar. În aceea scrisoare prezidentul francez îl roga pe țar, ca fără amănare să ordoneze atac pe toată linia, căci poate astfel să se evite o odihnă vre-o 8 zile armata franceză — sunt pierduți Francezii.

Sechestrarea unui deposit de aeroplane franceze. „Kölnische Zeitung” scrie despre drăzneata faptă a conducătorului celei de a doua etapă de aeroplane a armatei germane, căreia reușit să pună mîna pe întreg depozitul de aeroplane al armatei franceze dela Reims. Că s'a predat orașul el a intrat în hangarele de depozitare și după ce a făcut prizonieri pe personalul a sechestrat întreg parcul de aeroplane franceze, care consta din 10 biplane franceze și 200 monoplane, cari erau provăzute cu benzina și gata de plecare, precum și un mare număr de motoare. Valoarea acestor aparate se urca pe un milion mărci.

Tată și fiu. Intre Francezii căzuți mai pe câmpul de luptă este și locotenentul Xavier de Castelnau, unul dintre cei 6 fii ai generalului comandant Castelnau. „Le Temps” a în ce chip a fost înștiințat generalul despre moartea fiului său. Generalul tocmai dicta o ordine unui adjutant al său, când: s'a prezintat ofițer:

— Ce-i nou?, întreabă generalul.

Ofițerul răspunde cu glas tremurător:

— Generale, fiul d-tale Xavier a fost rănit de un glonț.

Un moment generalul privia uimit în față și apoi întorcându-se către adjutantul său, a spus:

— Domnilor, să continuăm!, și ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic, a împărțit marșul și a dat ordine...

POSTA ADMINISTRATIEI

Alex. Mircea, Bogdand. Am primit în abonament până la 30 Septembrie a. c.

Teodor Mișcoiu, Seleuș. Am primit în abonament până la 30 Noemvrie a. c.

Dnei Silvia Iancovici, Bégamonostor. Am primit în abonament până la finea anului 1914 aveți de solvit 10 cor.

Redactor responsabil: Constantin Savu

ANUNȚ.

Pentru MEDIC ROMÂN cu practică bogată se caută CENTRU ROMÂNESC cu fix și venite anuale de 10 mil cor. Ofert a se trimite la administrație sub „Medic de Viena”.

Ni 2288—3